Justitieutskottets betänkande 1987/88:22

om anslag till rättshjälp m.m.
(prop. 1987/88:100 bil. 4, F, jämte motioner)

JuU
1987/88:22

ANDRA HUVUDTITELN

Rättshjälp m.m.

1. Rättshjälpskostnader

Propositionen

Regeringen har i proposition 1987/88:100 bilaga 4 (justitiedepartementet) under punkt F 1 (s. 107) föreslagit riksdagen att till Rättshjälpskostnader för budgetåret 1988/89 anvisa ett förslagsanslag om 265 600 000 kr.

Motioner

1987/88:Ju15 av Ingbritt Irhammar m.fl. (c) vari yrkas

1. att riksdagen av regeringen begär förslag om utvidgad rättshjälp vid skatteprocesser i allmän förvaltningsdomstol.

1987/88:Ju702 av Knut Wachtmeister m.fl. (m) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om ersättning för kostnader i skatteprocessen enligt vad som anförts i motionen,
2. att riksdagen beslutar att även skattskyldigas kostnader för skatteprocess i högre instans än länsrätt alltid skall bestridas med offentliga medel om det allmänna för talan över tidigare beslut.

Motiveringen återfinns i motion 1987/88:Sk702.

1987/88:Ju708 av Per Stenmarck (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ersättning för skatteprocesskostnader.

1987/88:Ju715 av Lars Werner m.fl. (vpk) vari yrkas att riksdagen till Rättshjälpskostnader för budgetåret 1988/89 anslår 50 000 000 kr. utöver vad regeringen föreslagit.

1987/88:Ju716 av Anita Johansson och Nils Nordh (s) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om förslag om tilltalads rätt till egen bevisning.

1 *Riksdagen 1987/88. 7 saml. Nr 22*

1987/88:Ju717 av Kjell-Arne Welin (fp) och Siw Persson (fp) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om utvidgade möjligheter för enskild att få sina processkostnader betalda i förvaltningsmål.

1987/88:Ju812 av Bengt Westerberg m.fl. (fp) vari yrkas

4. att riksdagen beslutar att under anslaget F 1. Rättshjälpskostnader för budgetåret 1988/89 anslå 5 milj. kr. utöver vad regeringen har föreslagit,

9. att riksdagen begär att regeringen utan ytterligare tidsutdräkt lämnar riksdagen förslag till lagstiftning som innebär att enskilda får rätt till ersättning för rättegångskostnader i skattemål och andra mål som handläggs enligt förvaltningsprocesslagen.

Utskottet

Medelsberäkningen

Från anslaget betalas de rättshjälpskostnader som enligt rättshjälpslagen (RHL) skall betalas av allmänna medel. Det är främst fråga om ersättningar till offentliga försvarare och biträden enligt RHL.

I propositionen redovisar departementschefen att anslaget har beräknats med beaktande av bl.a. det förslag till förbättringar inom rättshjälpssystemet som regeringen tidigare detta riksmöte förelagt riksdagen (prop. 1987/88:73).

I motion Ju715 yrkas en höjning av det nu aktuella anslaget med 50 milj. kr. med hänvisning till vad som har anförts i en motion som väckts med anledning av det nämnda förslaget till förbättringar inom rättshjälpssystemet. I motion Ju812 (yrkande 4) yrkas att anslaget höjs med 5 milj. kr. Höjningen motiveras med att möjligheterna att erhålla offentlig försvarare i brottmål bör återställas till vad som gällde tidigare.

Utskottet har i ett annat denna dag till riksdagen avgivet betänkande (JuU 1987/88:21) tagit ställning till det nyss nämnda förslaget av regeringen till förbättringar inom rättshjälpssystemet. Utskottet tar i det sammanhanget avstånd från den kritik som ligger till grund för yrkandet i motion Ju715. I det nämnda betänkandet behandlar utskottet också frågan om det föreligger behov av att för närvarande göra ändring i reglerna för förordnande av offentlig försvarare och besvarar den nekande. I konsekvens härmed avstyrker utskottet bifall till de här aktuella motionsyrkandena.

Utskottet godtar regeringens förslag till medelsanvisning. Detta innebär att utskottet avstyrker bifall till motionerna Ju715 och Ju812 (yrkande 4).

Ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål

I flera motioner framställs yrkanden om att det skall göras möjligt för enskilda att få ersättning för rättegångskostnader i skattemål och andra mål som handläggs enligt förvaltningsprocesslagen. Motionerna är Ju15 (yrkande 1), Ju702, Ju708, Ju717 (yrkande 2) och Ju812 (yrkande 9).

Frågan har vid flera tillfällen varit föremål för behandling i riksdagen. Frågan borde – enligt vad riksdagen år 1985 gav regeringen till känna efter en

enhällig hemställan av utskottet – utredas och det borde ankomma på regeringen att föranstalta om utredningsarbetet (JuU 1984/85:15, rskr. 161). År 1986 framhöll utskottet att det förutsatte att riksdagens uttalande om utredning snarast möjligt skulle komma att leda till åtgärder från regeringens sida (JuU 1985/86:21). Och år 1987 förklarade utskottet – efter en redovisning för arbetet i saken inom justitie- och finansdepartementen – att förslag från regeringen var att förvänta inom kort (JuU 1986/87:26).

För en tid sedan var frågan om ersättning för rättegångskostnader i skattemål aktuell i riksdagen med anledning av en interpellation. I sitt svar uppgav chefen för finansdepartementet att ett betänkande från skatteförenklingskommittén är under beredning i regeringskansliet och att strävan är att regeringen under våren skall komma att förelägga riksdagen ett lagförslag som skall göra det möjligt att under vissa förutsättningar ersätta den enskilde för kostnader som han ådragit sig för att ta till vara sin rätt i en tvist om sin beskattning (snabbprotokoll från riksdagsdebatterna 1987/88:49 s.7–11).

Utskottet vill erinra om att riksdagens uttalande år 1985 uttryckligen tog sikte inte bara på skattemål utan också på andra typer av förvaltningsmål, där behov av ersättningsregler kunde föreligga.

Mot bakgrund av vad här anförts tar utskottet för givet att resultatet av de överväganden som pågår inom justitie- och finanspartementen kommer att redovisas för riksdagen snarast.

Med dessa uttalanden bör det inte påkallas något initiativ från riksdagens sida med anledning av de nu aktuella motionerna.

Ersättning för tilltalads bevisning

I motion Ju716 förordas ökade möjligheter för den tilltalade att få ersättning för egen bevisning.

Frågor av den natur som aktualiseras av motionärerna har tidigare behandlats av utskottet (JuU 1984/85:21 s. 3 ff och 1985/86:26 s. 15 f).

Som framgår av motionen är det enligt gällande ordning så att den tilltalade i princip själv har att svara för kostnader för bevisning som han för egen del har åberopat och som sålunda inte har åberopats av åklagaren eller ombesörjts av rätten. Som utskottet tidigare konstaterat är det emellertid endast i undantagsfall som en tilltalad kommer i den situation som motionären beskriver. Detta hänger bl.a. samman med att åklagare och domstolar vanligtvis har en frikostig inställning till tilltalades önskemål om bevisning. För den händelse den tilltalade skulle frikännas – och haft egna kostnader för bevisning – har han möjlighet att av allmänna medel begära ersättning för dessa kostnader. Vidare kan nämnas att en tilltalad i brottmål, som har en inkomst som inte överstiger 50 000 kr., kan beviljas rättshjälp åt misstänkt i brottmål. De kostnader som i så fall uppstår för den tilltalade ersätts av allmänna medel. Den tilltalade blir sedan – om han fälls till ansvar – inte återbetalningsskyldig för mer än vad som motsvarar det för honom gällande maximibeloppet för allmän rättshjälp enligt RHL.

I det tidigare nämnda förslaget till förbättringar i rättshjälpssystemet föreslås vissa justeringar av inkomstgränser och avgiftsnivåer, vilka kommer att innebära mer gynnsamma regler för en tilltalad, såväl vad gäller

möjligheterna att få rättshjälp i brottmål som beträffande förutsättningarna för återbetalningsskyldighet.

Nämnas kan vidare att frågan om rättegångskostnader i brottmål övervägs av en särskild utredare (Ju 1986:G).

Enligt utskottets mening föreligger det mot bakgrund av vad som har redovisats ovan inte skäl för riksdagen att vidta någon åtgärd till följd av motion Ju716.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *medelsberäkningen*

att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motionerna 1987/88:Ju715 och 1987/88:Ju812 i denna del (yrkande 4) till *Rättshjälpskostnader* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag om 265 600 000 kr.,

2. beträffande *rättegångskostnader i förvaltningsmål*

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Ju15 i denna del (yrkande 1), 1987/88:Ju702, 1987/88:Ju708, 1987/88:Ju717 i denna del (yrkande 2) och 1987/88:Ju812 i denna del (yrkande 9),

3. beträffande *tilltalads bevisning*

att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju716.

2. Rättshjälpsnämnderna

Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt F 2 (s. 107 och 108) och hemställer

att riksdagen till *Rättshjälpsnämnderna* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag om 9 766 000 kr.

3. Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet

Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt F 3 (s. 108–110) och hemställer

att riksdagen till *Allmänna advokatbyråer: Uppdragsverksamhet* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag om 1 000 kr.

4. Allmänna advokatbyråer: Driftbidrag

Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkt F 4 (s. 110 och 111) och hemställer

att riksdagen till *Allmänna advokatbyråer: Driftbidrag* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag om 2 405 000 kr.

5. Vissa domstolskostnader m.m.

Propositionen

Regeringen har under punkt F 5 (s. 111) föreslagit riksdagen att till Vissa domstolskostnader m.m. för budgetåret 1988/89 anvisa ett förslagsanslag om 58 500 000 kr.

1987/88:Ju402 av Hugo Hegeland (m) vari yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den låga ersättningen till vittnen.

1987/88:Ju413 av Elver Jonsson och Lars Ernestam (fp) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär en snabb översyn av villkoren och förutsättningarna för en justering av vittnesersättningen vid domstolarna till en nivå som kan anses stå i paritet med andra offentliga ersättningar och att regeringen återkommer till riksdagen med förslag i anledning av den föreslagna översynen.

Utskottet

Från anslaget betalas vissa kostnader för rättegångsväsendet, bl.a. ersättning av allmänna medel till vittnen m.fl.

I motionerna Ju402 och Ju413 görs uttalanden till förmån för högre vittnesersättning.

Ersättning som av allmänna medel skall betalas till vittnen, målsägande m.fl. beräknas enligt förordningen (1982:805; senast ändrad 1986:322) om ersättning av allmänna medel till vittnen, m.m. Ersättningen kan avse nödvändiga kostnader för resa (reseersättning) och uppehälle (traktamente) samt ersättning för mistad inkomst eller annan ekonomisk förlust (ersättning för tidsspillan).

Reseersättning betalas för resa med tåg med belopp som motsvarar avgiften för andra klass. Resa med egen bil ersätts med 70 öre per kilometer.

Traktamente får bestämmas till högst 60 kr. per dag. Utgift för nattlogi ersätts med högst 400 kr. per natt eller med högre belopp, om kallelse skett med kort varsel eller om särskilda skäl i övrigt föreligger.

Ersättning för tidsspillan får bestämmas till högst 30 kr. för varje timme som den som har kallats mister inkomst eller gör annan ekonomisk förlust på grund av inställelsen. Ersättningen får dock inte överstiga 200 kr. per dag. Ersättningen är numera skattefri (SFS 1986:473).

Av vad departementschefen anför i budgetpropositionen (s. 111) framgår att hon avser att föreslå en höjning av ersättningen för tidsspillan till högst 300 kr. per dag, vilket – framhåller hon – med hänsyn till skattebefrielsen kan beräknas täcka en inkomstförlust om 600 kr. per dag.

Med hänsyn till den höjning av vittnesersättningen som är aviserad anser utskottet att någon åtgärd från riksdagens sida inte är påkallad med anledning av motionerna. Beträffande uttalandet i motion Ju413 om att reseersättningen för vittnen är sämre än den för statstjänstemän vill utskottet nämna att det påståendet är korrekt bara så till vida som gällande avtal på det statliga området endast i undantagsfall – då s.k. biltillstånd föreligger – ger rätt till viss högre ersättning. För flertalet fall där en statstjänsteman väljer att resa med egen bil utgår ersättning med 57 öre per kilometer, dvs. med ett lägre belopp än vad ett vittne enligt de ovan redovisade bestämmelserna är berättigat till.

Utskottet avstyrker bifall till motionerna Ju402 och Ju413.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen till *Vissa domstolskostnader m.m.* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag om 58 500 000 kr.,

2. beträffande *ersättning till vittnen*

att riksdagen avslår motionerna 1987/88:Ju402 och 1987/88:Ju413.

6. Diverse kostnader för rättsväsendet

Propositionen

Regeringen har under punkt F 6 (s. 111 och 112) föreslagit riksdagen att till Diverse kostnader för rättsväsendet för budgetåret 1988/89 anvisa ett förslagsanslag om 11 000 000 kr.

Motion

1987/88:Ju805 av Görel Bohlin (m) vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till förändrade föreskrifter för borgerlig vigsel och ändring av ersättningsreglerna i enlighet med vad i motionen anförts.

Utskottet

Regeringens förslag till medelsberäkning under denna punkt innebär ett oförändrat anslag jämfört med anslaget för innevarande budgetår.

Från anslaget bestrids en rad kostnader för rättegångsväsendet, bl.a. ersättningar till särskilt förordnade vigselförrättare enligt bestämmelser i förordningen (1987:1019) med närmare föreskrifter om vigsel som förrättas av domare eller särskilt förordnad vigselförrättare. Ersättningen för varje förrättad vigsel är – sedan den 1 februari 1986 – 110 kr. Om mer än en vigsel förrättas samma dag utgör ersättningen 30 kr. för varje vigsel utöver den första.

Vid förra riksmötet behandlade riksdagen en liknande motion som den nu aktuella. Utskottet noterade då (JuU 1986/87:26 s. 16) den höjning av ersättningen som hade genomförts år 1986 och avvisade en ordning med automatisk uppräkning av ersättningen med hänsyn till levnadskostnaderna. Utskottet tillade att en sådan ordning för övrigt inte heller tillämpades i fråga om statlig ersättning på andra, närliggande områden.

Utskottet hänvisar till sina ovan gjorda uttalanden, och utskottet föreslår att motionen inte bifalls av riksdagen. Utskottet godtar regeringens förslag till medelsberäkning.

Utskottet hemställer

1. att riksdagen till *Diverse kostnader för rättsväsendet* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag om 11 000 000 kr.,

2. beträffande *ersättning till vigselförrättare*
att riksdagen avslår motion 1987/88:Ju805.

Stockholm den 22 mars 1988

På justitieutskottets vägnar

Karin Ahrland

Närvarande: Karin Ahrland (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Björn Körlof (m), Helge Klöver (s), Gunilla André (c), Ulla-Britt Åbark (s), Sven Munke (m), Birthe Sörestedt (s), Arne Svensson (m), Bengt-Ola Ryttar (s), Göran Magnusson (s), Eva Johansson (s), Lars Sundin (fp) och Ingbritt Irhammar (c).

Reservationer

1. Medelsberäkningen (punkt 1, mom. 1)

Karin Ahrland (fp), Björn Körlof (m), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Arne Svensson (m), Lars Sundin (fp) och Ingbritt Irhammar (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 2 börjar med "Utskottet har" och slutar med "Ju812 (yrkande 4)" bort ha följande lydelse:

Utskottet kan inte ställa sig bakom yrkandet i Ju715 om ytterligare 50 milj. kr. till nu ifrågavarande anslag. Däremot ansluter sig utskottet till förslaget i motion Ju812 (yrkande 4) att anslaget bör tillföras ytterligare 5 milj. kr. för att bekosta en återgång till de generösare regler beträffande förordnande av offentlig försvarare som gällde före den 1 januari 1984.

dels att utskottets hemställan under moment 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *medelsberäkningen*
att riksdagen med anledning av regeringens förslag och motion 1987/88:Ju715 och med bifall till motion 1987/88:Ju812 i denna del (yrkande 4) till *Rättshjälpskostnader* för budgetåret 1988/89 anvisar ett förslagsanslag om 270 600 000 kr.

2. Ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål (punkt 1, mom. 2)

Karin Ahrland (fp), Björn Körlof (m), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Arne Svensson (m), Lars Sundin (fp) och Ingbritt Irhammar (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 3 med "Mot bakgrund" och slutar med "aktuella motionerna" bort ha följande lydelse:

Mot bakgrund av vad här anförts anser utskottet att resultatet av de överväganden som pågår inom justitie- och finansdepartementen bör med skyndsamhet redovisas för riksdagen. Detta bör riksdagen med anledning av de nu aktuella motionerna som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *ersättning för rättegångskostnader i förvaltningsmål*

att riksdagen med anledning av motionerna 1987/88:Ju15 i denna del (yrkande 1), 1987/88:Ju702, 1987/88:Ju708, 1987/88:Ju717 i denna del (yrkande 2) och 1987/88:Ju812 i denna del (yrkande 9) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

3. Ersättning till vittnen (punkt 5, mom. 2)

Karin Ahrland (fp), Björn Körlof (m), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Arne Svensson (m), Lars Sundin (fp) och Ingbritt Irhammar (c) anser

dels att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 5 med "Med hänsyn" och slutar med "och Ju413" bort ha följande lydelse:

Det är av avgörande betydelse för effektiviteten i den dömande verksamheten att ersättningen till vittnen och andra som inställer sig vid domstolarna är sådan att den i så stor utsträckning som möjligt kan ersätta den inkomstförlust och andra kostnader som inställelsen medför. Mot den bakgrunden är den höjning som departementschefen aviserar väl motiverad men enligt utskottets mening inte tillräcklig. Detta bör riksdagen med anledning av motionerna Ju402 och Ju413 som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan under moment 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *ersättning till vittnen*

att riksdagen med anledning av motionerna 1987/88:Ju402 och 1987/88:Ju413 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

gotab Stockholm 1988 14942